

☘ An Lúibín ☘

21 Eanáir 2017

Finscéalta na Gaeilge

Gaeilgeoir agus iriseoir é Eoin Butler a chuir roimhe ‘miotais’ na Gaeilge a scagadh, agus tá na finscéalta úd ann, gan amhras. Is dóigh le Butler nach bhfuil aon bheartas stáit is mó a ndearnadh praiseach de ná beartas na Gaeilge. Tá físeán déanta aige mar a leanas:

An bhfuil cead agam? – https://www.youtube.com/watch?v=Mrg_xuJzDQ

Seo iad na finscéalta atá i gceist:

The government needs to do more. Deir Butler gur mór cheana an tacaíocht a thugann an stát don Ghaeilge. Tá Gaeilge éigeantach ina cuid de sin, agus (dar le mo dhuine), mura féidir leat an teanga a labhairt tar éis duit í a fhoghlaim le trí bliana déag, gur ortsa atá an fhreagracht.

The language isn't taught properly. Deir Butler nach féidir teip na Gaeilge sna scoileanna a chur i leith drochmhúinteoireachta. Is amhlaidh nach mian le formhór na ndaltai Gaeilge a fhoghlaim, agus nach dóigh lena dtuismitheoirí gur fiú é a fhoghlaim. Níl an tuairim sin gan bhunús. Is cinnte, mar sin féin (agus ní dhéanann mo dhuine tagairt dó seo), nach múintear an teanga sna bunscoileanna ar aon bhealach fóna. Ba cheart an bhéim a chur ar an gcaint agus gan bacadh le gramadach fhoirmiúil go dtí an mheánscoil.

Tír gan teanga, tír gan anam. Cuireann Butler amhras sa mhana sin. Sa chuid is mó de thíortha an domhain ní hí an chéad teanga an teanga a bhí ann ó dhúchais ó thaobh na staire de (Spáinnis i Meiriceá Theas, mar shampla). A lán teangacha a labhraítear go forleathan níl tír dá gcuid féin acu (Iávais san Indinéis, Púinseáibis san India agus sa Phacastáin). Agus níl Éire gan teanga – tá Béarla aici.

An Ghaeltacht. Tá an ceart ag Butler nuair a deir sé go bhfuil a lán ‘phantom Gaeltachts’ ann. Fiú in iarthar Chonamara (tír na gcoláistí samhraidh) Béarla is mó atá le cloisteáil. Is beag duine a shéanfadh anois nach bhfuil an Ghaeilge ag saothrú an bháis ann mar theanga phobail.

Irish is our first language. ‘This kind of make-believe pervades Irish language policy at every level,’ a deir Butler. Lochtaíonn sé a bhfuil d’aistriú á dhéanamh i gcúrsaí reachtaíochta sa bhaile agus san AE, ach (ar nós a lán eile) déanann sé áibhéil ar an méid atá déanta. I ndáiríre, níl cuid mhaith de reachtaíocht na hÉireann aistrithe fós, agus tá gá leis an téarmaíocht nua a thagann isteach trí aistritheoirí an AE chun raon agus réimse na teanga a leathnú. Cuid den cheart aige, áfach, agus é ag maíomh gur maith le sainaicme Gaeilgeoirí beartais Ghaeilge a théann chun sochair dóibh féin.

Other languages have been revived from near extinction. Is beag sampla atá ann. Is minic a luaitear an Eabhrais mar theanga a cuireadh á labhairt sna sráideanna arís, ach ní éireodh leis sin mura raibh gá praiticiúil léi.

If mandatory Irish were abolished the language would die. Ráiméis, a deir Butler. Deir sé go bhfuil daoine áirithe ag tarraingt uisce ar a muileann féin maidir le Gaeilge éigeantach. Is fearr a bheith réidh léi, dar leis, agus daoine a spreagadh chun an teanga a fhoghlaim le cion – ‘not out of duty or obligation, but out of genuine affection’. Tarraingíonn sé anuas sampla Chumann Lúthchleas Gael, eagraíocht nach ndearnadh dochar ar bith di nuair a

ligeadh do spóirt eile dul in iomaíocht léi. Deir sé: ‘The language is an intrinsic value that will endure long after we stop forcing it down anyone’s throat’.

Bheadh súil ag Butler le haighneas ina dhiaidh sin. Rinne Caoimhín de Barra, ollamh cúnta le stair in Ollscoil Drew, New Jersey, físeán dá chuid féin ag iarraidh argóintí Butler a bhréagnú. Caithfear a rá nár éirigh chomh maith sin leis, tríd is tríd, agus é sáite i mionphointí in áit tabhairt faoi na bunargóintí. Ach déanann sé meastachán níos cruinne ná mar a rinne Butler ar an méid a chaitear ar an teanga – timpeall €103 milliún in aghaidh na bliana, dar leis. Tháinig sé ar an bhfigiúr sin tríd an méid a chosnaíonn TG4, Raidió na Gaeltachta, Raidió na Gaeltachta, Foras na Gaeilge agus cúrsaí aistriúcháin i dteannta a chéile a chomhaireamh. Figiúr measartha íseal é agus é i bhfad níos lú ná ‘na milliúin’ a chuirtear i leith chaomhnú na teanga go minic. Féach:

<http://tuairisc.ie/fisean-freagra-tugtha-ag-ollamh-staire-ar-na-miotais-faoin-ngaeilge-i-scannan-idirlin-conspoideach/>

An Córán agus an Ghaeilge

Tá Muslamaigh in Éirinn a bhfuil Gaeilge acu; agus dá bhrí sin (de déir ailt in *Tuairisc.ie*) ba mhaith leo an Córán go léir a thiontú go Gaeilge.¹ Ta véarsaí áirithe aistrithe cheana ó Bhéarla ach níl sa mhéid sin ach sop in áit na scuaibe. Ach, mar a deir an tIomám i nGaillimh, is é atá ag teastáil duine a bhfuil ardhumas aige i nGaeilge agus in Araibis (i.e. in Araibis chlasaiceach, teanga atá difriúil leis na canúintí réigiúnacha atá anois ann).

Deirtear minic go leor gur teanga dhomhanda í an Ghaeilge. Más mar sin atá an scéal, ní mór dí a bheith ar cheann de na teangacha (os cionn cúpla scór) a bhfuil an Córán le fáil iontu mar scríoptúr mór-reiligiúin. Más fíor don Iomám, tá páistí agus déagóirí i bpobal Gaeilge na Gaillimhe a tógadh le Gaeilge nó a d’fhreastail ar scoileanna lán-Ghaeilge. Tá cuairt tugtha ag an Iomám féin ar scoileanna i gConamara agus in Oileáin Árann chun cur síos a dhéanamh ar an Ioslamachas.

Ceithre bliana déag ó shin dúirt Foras na Gaeilge agus Lárionad Cultúrtha Ioslamach Éireann go gcuirfí coiste ar bun chun an Córán a thiontú ón Araibis go Gaeilge. Theip ar an ngnó de cheal aistritheoirí cáilithe.

Seo clár a rinne RTÉ faoin scéal i 1989:

<http://www.rte.ie/archives/2013/0314/376627-translating-the-koran-into-irish/>

The Eastern Fringe: Recollections & Stories on the Settlement & Farming Histories in the Bungaree, Wallace, Bolwarrah & Gordon Districts Jack Toohey 2005

In eagrán 39 de *An Lúibín* (5 Meán Fómhair 2005) tugadh súil ar leabhar an-suimiúil a foilsíodh i Victoria na hAstráile agus cur síos ann ar an seansaol sna ceantair thuaithe lastoir de Ballarat, cathair a raibh dlúthbhaint aici leis na ruathair óir sna 1850í. (Cuireadh Gaeilge ar shleachta as an leabhar, agus b’fhiú an saothar go léir a thiontú go Gaeilge lá éigin.)

Tá an t-alt sin á athfhoilsiú anseo agus é ceartaithe beagán.

Baineadh ábhar an tsaothair seo as mo chuimhní cinn agus as na scéalta a chuala mé agus mé i m’ógánach ag fás suas i gceantar Bolwarrah-Wallace. (Jack Toohey.)

¹ ‘Iarrachtaí leanúnacha ar bun leis an Quran a chur ar fáil i nGaeilge,’ Maitiú Ó Coimín, 6/1/2017: <http://tuairisc.ie/iarrachta-leanunacha-ar-bun-leis-an-quran-a-chur-ar-fail-i-ngaeilge/>

Páirceanna, cnoic agus coillte, glór garg na gcocatúnna, sloinnte Gaelacha ar na bóithríní, sceacha geala faoi bhláth san Earrach, fuacht go smior sa gheimhreadh, uirlisí na mBundúchasach cois abhann: sin mo dhúiche féin i lár Victoria na hAstráile, agus anois tá cuid mhaith dá seanchas agus dá mbéaloideas bailithe i leabhar. Duine de na seanfhundúirí is ea Jack Toohey; chonaic sé saol atá imithe anois, agus bhí aithne aige ar dhaoine a chonaic ré ba luaithe fós. Tá tábhacht leis an leabhar seo mar léiriú ar an saghas saoil a d'éascair ón áitriú a rinneadh i réigiún áirithe, agus ar an athrú cultúir a bhain leis.

Tá an t-ór agus na coillte ina snáith trí na scéalta seo, agus baint acu le teacht agus le cothú an phobail is ábhar don leabhar. Ach bhí dream eile ann roimh na mianadóirí, na Watha Wurrung, agus cuntas éigin orthu sna cáipéisí a bhaineann le teacht na ndaoine a thóg na chéad léasanna timpeall na bliana 1840.

De réir mar a tharla ar fud na hAstráile, is minic a rug an bás agus an galar orthu nuair a theagmháil siad le háitritheoirí Eorpacha.

Tá áiteanna campála agus faichí rince taifeadta sa cheantar ag na staraithe áitiúla, agus baineadh aníos mórán lámhdhéantúsán – cinn tua, brónna agus eile. Is furasta na brónna a aithint ar an gloch mhín chrua. Ní mar a chéile í agus aon chloch áitiúil, agus is dócha gur thug na chéad daoine isteach leo í nó go bhfuair siad í trí thrádáil leis an comharsanna. Na lámhdhéantúsáin a fuarthas lenár linn is flúirsí in áiteanna ná a chéile iad, go háirithe cois abhann agus srutháin.

Tharraing an t-ór na mílte chun Ballarat agus chun na gceantar máguaird i gcaogaidí an 19ú haois, agus cuid mhaith Éireannach ina measc. Ba mhínic ina Muimhnigh agus ina gcainteoirí dúchais iad (cé nach bhfuil sin luaite ag an Tuathach); chuaigh na fir i mbun tochairte agus chloígh na mná lena gcúraimí crua féin. Ar dtús bhí an t-ór le fáil sa ghlár uachtair; ansin chuaigh mórán mianadóirí ag obair do na comhlachtaí a cuireadh ar bun chun an t-ór ba dhoimhne a bhaint aníos. Ba sclábháíocht í agus is minic nár lean an rath í.

Bhí an 'Steiglitz-Maldon belt' ann, stráice talún a bhí breac le hór, agus láithreáin óir in aice leis ag Gordon agus ag Mount Egerton. Baineadh an t-uafás óir as na mianaigh ann, agus ba dhomhain iad na poill: ag Mount Egerton bhí ór le fáil níos doimhne ná 2,000 troigh, ach ní raibh na caidéal in ann ag an obair.

Bhí na Síinigh i gceann mianadóireachta ag Ballarat ón mbliain 1852 amach, agus ba mhór an bac orthu easpa uisce a bheith ar an gceantar, ó bhídís ag brath go mór air. Ach bhí siad seiftiúil; chuaigh cuid acu soir ó thuaidh go dtí na sléibhte gur thóg siad damba ar abhainn ann (Devils Creek a thugtar air), rud a chuir ar a gcumas an t-uisce a sheoladh siar trí chainéal fada a bhí ag rith go healaíonta le fána nádúrtha, eachtra innealtóireachta nár tugadh aon aird uirthi ag an am. Tá cuid den chainéal fós ann, agus dúradh caoga bliain ó shin gur cheart é a chaomhnú mar rud stairiúil, rud nach ndearnadh riamh.

Suaithheadh an choilíneacht ó fhréamh nuair a fógraíodh Acht Talún Uí Dhubhthaigh sa bhliain 1861 agus nuair a cealaíodh na léasanna. Rinne suirbhéirí rialtais an tír a roinnt ina feirmeacha nó 'blocanna,' le bóithre ag dul siar is aniar ann. Dhá fhichead acra a bhí sa ghnáthfheirm.

Athmhianadóirí óir a thogh na feirmeacha seo, daoine ar de shliocht Éireannach mórán acu. D'fhéadfá a rá go cinnte gurbh Éireannaigh iad 95% de na toghthóirí, daoine ar Chaitlicigh go smior iad.

Bhí an talamh faoi chrainn ar fad, agus ó loic an t-ór ar a bhformhór ní raibh an dara rogha acu ach dul i muinín na tua agus an chéachta:

Bhí gach duine acu níos boichte ná a chéile; iad ag iarraidh maireachtáil ón lámh go dtí an béal ar thalamh ab éigean dóibh a ghlanadh ar dtús – obair dhuaisiúil gan chríoch.

Bhí an-tóir ar adhmaid le haghaidh mianadóireachta, agus bhí neart adhmaid ann. Rinne an mhianadóirí slad ar na coillte timpeall Ballarat, ach bhí foraoisí ann fós níos faide amach, ar nós na coille úd a dtugtar 'Foraois an Vambat' uirthi, agus a ngnáthaíodh gadaithe eallaigh an taobh ab iargúlta di: 'Thugtaí 'búistéirí cangarúnna' orthu, ní hamháin de bharr an tsaghas feola a dhíolaidís ach de bharr iad a bheith in ann dul de léim ó áit rúnda go chéile ar eagla go mbéarfadh na húdaráis orthu'.

Níor tháinig an oiread sin athrú ar shaol na bhfeirmeoirí go dtí an Dara Cogadh Domhanda nó ina dhiaidh. B'fhada go bhfuarthas réidh leis na capaill (is cuimhin liom iad a bheith ag tarraingt an chéachta agus eile againn féin), agus bhí an t-inneall gaille á úsáid in éineacht leo. Bhíodh na hinnill bhuaile ag gabháil ó fheirm go feirm, iad ag alpadh uisce agus adhmaid, agus idir dáréag agus fiche fear ag obair leo ó lár mhí Eanáir amach. Inmill ghaile a bhíodh ag obair freisin sna muilte a sholáthraíodh cáith mar bhia do na capaill, cé gur iomaí feirmeoir a ghearradh a chuid féin. Tháinig deireadh leis an ngnó de réir a chéile.

Dúnadh muileann Holden tar éis an Chéad Chogadh Domhanda agus baineadh anuas é faoi dheireadh timpeall na bliana 1925, nuair a pléascadh na hinnill i gcomhair seaniarainn agus a cuireadh an t-iarann chun na Seapáine. Dúirt duine de na seanfhundúirí ag an am: 'Tiocfaidh an méid sin ar ais dhá uair chomh luath is a chuaigh sé anonn'. Nach aige a bhí an ceart!

Ba mhaith le feirmeoirí dul in iomaíocht le chéile i gcúrsaí curadóireachta. Is iomaí bonn a ghnóthaigh athair Jack as a chuid cruacha féir – cruacha 200 tonna agus slacht dochreidte orthu. Bhí comórtais threafa ann, go háirithe an comórtas aon iomaire le dhá chapall. Agus bhí spórt ann: peil, rásaí, iománaíocht, cruicéad agus tarraingt téide. Bhí clubanna rásaíochta ann ó na 1860í anuas go dtí an dara leath den 20ú haois: 'Mórán de na fir a bhíodh ag na hócáidí seo bhainidís níos mó taitnimh as an troid a leanadh na rásaí ná as na rásaí féin!'.

Is beag duine a chuimhníonn anois ar an éileamh a bhí ar an iománaíocht timpeall Bungaree, Warrnambool, Richmond agus South Melbourne i dtús an 20ú haois, an chuid ba shuntasáí (seachas an creideamh) den oighreacht Éireannach.

Dhéanadh Sydney agus Melbourne uainíocht ar a chéile leis an gcluiche bliantúil iománaíochta idir NSW agus Victoria. Bhíodh an cluiche úd ar siúl in áiteanna eile freisin, leithéid Wallace. San áit úd a bhí an cluiche sa bhliain 1925. Tráthnóna bréa Domhnaigh a bhí ann, agus bhí na táinte ann, agus traenacha speisialta ag teacht anuas ó Mhelbourne le haghaidh na hócáide. Bhí mise ann an lá sin, agus d'ainneoin imeacht na mblianta is cuimhin liom an cluiche fós. Ag an sos bhí cluiche seó ann idir dhá fhoireann Éireannacha a bhí ar cuairt againn, agus an chuid ab fhearr den imirt nua-aimseartha á taispeáint ann.

Mhair an iománaíocht timpeall Bhallarat anuas go dtí deireadh na dtríochaidí; ansin sháraigh an pheil Astrálach í.

Thug na hÉireannaigh rud eile isteach leo – nós an tórraimh, agus a chuid suaircis féin ag baint leis, in éineacht leis na paidreacha. Tá scéal ag Jack a chuirfeadh i gcuimhne duit a lán scéalta eile den saghas a bhíodh á n-insint in Éirinn. Fuair Tommy Sloan bás le taom croí amuigh sa pháirc agus é dingthe idir dhá chuaille, rud a d'fhág a chorp camtha. Bhí orthu an corp a cheangal den leaba chun go mbeadh cuma dhireach air i rith an tórraimh.

Nuair an bhí an chuideachta i mbun a gcuid paidreacha ghearr áilteoir áitiúil na téada a bhí ag ceangal an choirp den leaba. Tháinig anbhá ar a raibh ann nuair a d'éirigh seanTommy aniar go mall ina measc.

Bhí Jack i mbun a mhéide nuair a tháinig an Meathlú Mór nó *Great Depression*, agus chonaic sé mórán ag gabháil na mbóithre. Bhíodh cuid acu ag piocadh prátaí.

Leanfadh an séasúr piochta prátaí cúig nó sé de mhíonna agus bheadh na fir tamall fada sa cheantar dá bharr. I rith an gheimhridh chaithfinn féin agus mo dheartháir uaireanta fada an chloig ag éisteacht lena gcuid comhrá.

Inimircigh ón Eoraip ba ea cuid mhaith acu; ina measc bhí mórán Iodálach a bhí ar bheagán Béarla ach a raibh fonn orthu eolas a fháil ar theanga a dtíre nua. Chaithimis tamall fada ag caint leo i gcanúint na hAstráile, agus mhúin siadsan roinnt Iodáilise dúinn, ag tabhairt léargais ar a gcuid nósanna agus ar a saol sa bhaile.

Agus níorbh iadsan amháin a d'fhág rian saoil eile ar an gcuid sin den Astráil.

Ba choitianta an radharc iad na mangairí ar fud na tuaithe san Astráil mórán blianta ó shin. Théidís ag díol earraí ina vaigíní clúdaithe ar na bóithre deannachúla. Capall an-téagartha a tharraingeodh an

vaigín, mar gur shiopa éadaigh ar rothaí í i ndáiríre. Bhí éadach de gach saghas le fáil ar a taobh agus ar a cúl, agus ina lár bhí áit chodlata an tiománaí.

Stopfadh na mangairí go rialta chun a mbéile a réiteach. Ba ón réigiún Indiach do mhórán acu nó ba den sliocht sin iad, agus ba dhíol mór spéise dúinn a gcuid bia. Ba bhreá leo circeoil, agus nuair a thagadh an mangaire isteach sa chlós thabharfadh bean an fheirmeora ruathar ar theach na gcearc chun ábhar bia a sholáthar. Mharófaí agus ghlanfaí agus réiteofaí an chearc i gceann uair an chloig; tá cuimhne fos ar bholadh an churaí agus é ag teacht le gaoth an tráthnóna.

Le linn an Mheathlaithe Mhóir ba mhór an cúnamh do na bochtáin an oiread sin óir a bheith le fáil sna ceantair máguaird; bhíodh Jack féin agus a dheartháir Joe ag stangadh talún agus ag tochailt leo in éineacht lena lán fear eile, rud a d'fhág eolach ar chúrsaí geolaíochta iad. Tá an saibhreas faoi thalamh fós ann ach dul á lorg.

Cuid den dúchas Gaelach ba ea an saol taibhsiúil agus an scéalaíocht, agus bhí a lorg sin le haithint ar an saol a bhí ann nuair a bhí Jack óg.

Bhí bhreá na scéalaithe iad, agus ní dhéanfa dearmad riamh ar a gcuid taibhseoireachta. Formhór na bpáistí agus cuid de na daoine fásta bhíodh drogall orthu dul amach oíche gharbh gan ghealach ar eagla go nochtadh sprideanna nó soilse scaoilte os a gcionn.

Dráibhéir óg a d'inis ceann de na scéalta is fearr liom. Dúirt sé go raibh sé ag dul seanbhealach dráibhéireachta tríd an dlúthchoill oíche, áit nach raibh aon duine ina chónaí, nuair a chuala sé lapadaíl na gcrúb san uisce. Súil dár thug sé i ndiaidh a leicinn chonaic sé an fear in éide dhorcha agus é ag druídím anall leis ar muin capaill dhuibh. Bheannaigh mo dhuine dó agus ní bhfuair freagra, agus nuair a d'fhéach sé ar an marcach eile bhí sé sin ag féachaint uaidh i gcéin. Tháinig eagla ar mo dhuine ach nuair a bhain sé bogshodar as a chapall chun éalú thug an fear eile na spoir dá chapall féin.

Nuair a chas mo dhuine thart chun an fear eile a cheistiú bhí sé sin ag féachaint díreach roimhe fós. Thug an dráibhéir na spoir dá chapall féin le teann eagla agus d'imigh leis ar cosa in airde, ach ba mhór an t-ionadh a bhí air nuair a tháinig fear an chapail dhuibh in éineacht leis gan torann, agus gan radharc ar a aghaidh, nó go raibh cúig mhíle slí curtha díobh acu. Bhí saothar ar chapall mo dhuine ach bhí an capall mór dubh ag imeacht leis gan stró faoi mar a bhí treoir osnádúrtha aige. Nuair a stad capall mo dhuine de gheit shíl sé nach mbeadh ach drochthoradh ar a thuras scáfar fada. Is amhlaidh a chonaic sé an chrócharnaid, seisear ag iompar cónra ar an mbealach roimhe amach. B'uafásach an radharc é agus bhí sé scrúdta dá bharr. Thit sé dá chapall i bhfanntais agus níor tháinig chuige féin go dtí fáinne an lae.

Níor chóir an iomarca treise a chur ar ar thug na seandaoine ó Éirinn leo. Pobal Astrálach a bhí ann agus a rian sin orthu. Nuair a bhí mise óg is beag trácht a chloisfeá ar Éirinn, cé gurbh Éireannaigh iad na sagairt a bhíodh againn. Ba Chaitlicigh sinn agus Astrálaigh, agus ba leor an méid sin. Mar sin féin, níorbh fhiú a shéanadh nach raibh cuid den seandúchas ann. Tá gá le leabhair den saghas seo, agus bíodh áthas orainn gur éirigh le duine de na seanfhondúirí an ceann seo a scríobh. Fear é a ghabh tríd agus atá ina eiseamláir anois ag daoine eile a bhfuil scéal a ndúiche féin acu. D'fhéadfá a áitiú gur sna cuimhní cinn atá fíorbhrí an scéil: mionsaol pobail agus é ina dhúthshraith ag an domhan mór. Léirítear rud ann ab fhurasta a chailleadh agus nach mbeadh teacht arís air.

An chéad cheann de shraith píosaí gearra faoi fhocail áirithe.

Tuar

An olc an tuar duit é? Ar tháinig an tuar faoin tairngreacht? Más mar sin é, tuigreann tú an chiall is coitianta le 'tuar' (*fír 1*) – comhartha ar rud le teacht. Briathar agus ainm briathartha freisin é: *Tuar an t-ádh agus tiocfaidh sé.*

Ach tá bríonna eile leis a bhaineann le saol na tuaithe – aoileach, talamh leasaithe nó féarach: *tuar bó, an bhó a chur don tuar.*

An bhrí is coitianta i logainmneacha bhaineann sí le ‘gealadh’: áit a ngealfaí líon nó éadach – áit chothrom fhéarmhar, abair. Féach *Tuar an Chapaill*, *Tuar an Chladáin*, *Tuar an Fhraoigh*. Deirtear freisin ‘Tá an féar tuartha’ (i.e. triomaithe). Brí ghaolmhar is ea ‘clóigh’ nó ‘téigh/cuir i dtaithí ar’: *duine a thuar le hobair, níl sí tuartha leis an anró*.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au .

Leagan simplithe

The Eastern Fringe: Recollections & Stories on the Settlement & Farming Histories in the Bungaree, Wallace, Bolwarrah & Gordon Districts Jack Toohey 2005

Tugann an leabhar seo cuntas ar cheantar i lár Victoria na hAstráile. Jack Toohey a scríobh é. Ba dhuine de bhunadh na háite é. Tá a lán béaloidis ann. Léiríonn an leabhar seansaol atá imithe anois.

Bhí mianadóirí óir ann agus grásaeirí. Roimh sin, áfach, bhí Watha Wurrung ann, Bundúchasaigh na háite. Bhuail an marú agus an galar iad nuair a tháinig na hEorpaigh. Tá a gcuidampaí agus faichí rince taifeadta ag na staraithé, agus tá a gcuid uirlisí le fáil ann fós.

Tháinig na mílte duine ar lorg óir i mBallarat agus ina thimpeall i lár an naoú haois déag agus mórán Éireannach ina measc. At dtús bhí siad ar lorg an óir a bhí ar uachtar; ansin bunaíodh comhlachtaí chun an t-ór ba dhoimhne a bhaint aníos. Bhí adhmaid ag teastáil chun na hoibre agus leagadh na coillte dá bharr. Bhí coillte an-tiubha ann agus théadh gadaithé beithíoch i bhfolach iontu. Thug na hÉireannaigh nós an tórraimh anall leo agus a chuid siamsa féin ag baint leis.

Bhí mianadóirí ón tSín ann agus bhí siad seiftiúil; nuair a bhí uisce uathu rinne siad cainéal an-fhada ó na sléibhte anuas. B'innealtóirí an-mhaithe iad.

I seascaidí an naoú haois déag roinneadh an talamh ina fheirmeacha beaga. Mhair cuid de na sean-nósanna feirmeoireachta ar feadh i bhfad. Thagadh na feirmeoirí le chéile le haghaidh comórtas agus bhíodh cluichí ann – peil, iománaíocht, cruicéad agus tarraingt téide. Bhí an iománaíocht ar siúl timpeall Ballarat anuas go dtí tríochaidí an fichiú haois.

Chonaic Jack daoine ag siúl na mbóithre sa Mheathlú Mór (Great Depression). Bhíodh cuid acu ag picadh prátaí. Bhí a lán lodálach ina measc agus ba mhaith Jack agus le daoine eile a bheith ag caint leo. Bhíodh mangairí ag siúl na tuaithe freisin. Ba de shliocht Indiach mórán acu agus vaigíní acu. Chuaigh cuid de mhuintir na háite ag tochaíl óir chun beagán airgid a fháil sa Mheathlú mór.

Bhí scéalaithe breátha le fáil i measc na gcomharsan agus bhí siad go maith chun scéalta a insint faoi thaibhsí. D'inis dráibhéir scéal faoi chrócharnaid a chonaic sé san fhóraois agus thaitin sin go mór le Jack.